

REPRESALIAT : BARTOLOMÉ ZAMORA MONTOYA¹

Bartolomé Zamora Montoya, fill de Pedro Zamora Flores i Juana Montoya Gallardo –ambdós de Mojácar–, era nascut a Mojácar, Almeria, l'any 1916. Eren nou germans: Bartolomé, Francisco, Maria, Pedro, Francisca, Juana, Bernardina, Anna i Agustín. La seva família tenia una carnisseria en aquesta població. El pare sovint viatjava a França a l'estiu per a treballar de cuiner i a l'hivern retornava al seu poble i comprava noves terres per a la família. Més tard, quan va anar a viure a Olesa, va canviar de professió, feia tasques com ara en la construcció del pont d'Olesa, però finalment va entrar a treballar a la fàbrica del Molí on feia de cuiner.

La decisió d'anar a viure a Olesa de Montserrat la va prendre Juana Montoya ja que hi vivia el fill gran, el Bartolomé, el nostre represaliat (aleshores adolescent), que s'estava amb els seus oncles. La Juana, enyorada, va marxar a Olesa amb la seva mare, Francisca Gallardo, i els fills, menys els dos petits, l'Anna i l'Agustín, que van néixer a Olesa de Montserrat. En aquell moment, el pare del Bartolomé, Pedro Zamora, era a França treballant i va conèixer la decisió de la seva esposa quan va retornar a Mojácar; aleshores, ell es desplaçà també a Olesa. Allí deixava la casa, herència familiar. Pedro Zamora, però, volia que tots junts retornessin altre cop a Mojácar. Dos fets tràgics van fer que desistís en la seva idea. La seva filla Francisca havia contret la meningitis i havia mort. Després, el seu fill Pedro, de 14 anys, s'havia ofegat al riu.

El Bartolomé Zamora quan feia poc que havia arribat a Olesa de Montserrat l'any 1928. Foto cedida per Joana Llordella. Foto: Puig

La mare de Bartolomé, en arribar a Olesa, primer no treballava però, en morir el seu espòs, va haver de fer diverses feines, com ara anar a collir olives o a buscar llenya –que després venien al mestre sr. Povill i al metge sr. Blanxart– però bàsicament es dedicava a netejar a casa de la sra. Maria Cascante i a cal Jaume Rius, el forner.

¹ El contingut d'aquest document s'ha realitzat a partir de l'entrevista a Maria i Joana Zamora, filles del Bartolomé Zamora i l'Emiliana López. Es pot trobar dins del projecte del *Memorial democràtic del Baix Llobregat: de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Data i lloc de l'entrevista: 11 de maig 2008, a Esparreguera. Durada de l'entrevista: 37' 55". Entrevistadores: Joana Llordella i Blanca Mampel. Transcriptora: Isabel Valero Brullas. També tenim el testimoni de Bernardina Zamora Montoya, entrevistada dins del mateix projecte, el mes de setembre de 2008. La durada de l'entrevista, efectuada per Blanca Mampel és de 57' 54". La transcriptora: Isabel Valero Brullas. A més, comptem amb el testimoni del seu cosí germà Pedro Belmonte Montoya, realitzada el juliol de 2007. Els documents que fan referència a l'entrevista es poden trobar a l'Arxiu Comarcal del Baix Llobregat.

El Bartolomé, doncs, va ser el primer dels germans d'arribar a Olesa, i al cap de tres o quatre anys va arribar la resta de la família. A la imatge de més amunt poden veure una fotografia que el Bartolomé va enviar a la seva mare, que encara estava a Mojàcar. Li escrivia que estava content perquè amb els diners que ella li havia enviat s'havia pogut comprar el vestit de la foto i que havia pogut anar al fotògraf del poble veí. Ell va començar a treballar d'aprenent a la barberia² que hi havia a l'actual carrer Ample núm. 20 i sempre va estar treballant-hi. Així, el seu cosí ens declarava³: "Ell era barber i, abans de morir, em va donar els estris de barber". A més a més, treballava de teixidor.

Li agradava molt el dibuix i la pintura, i anava a aprendre a casa d'un matrimoni que vivia al carrer Coscoll. El matrimoni, que no tenia fills, li va demanar a la seva mare per adoptar-lo però ella s'hi va negar i ell també.

El cas d'Olesa

Olesa, en ser un poble d'una notable industrialització, rebé una forta immigració i hi apareixen els conflictes socials des de començaments de segle xx. El final de la Primera Guerra Mundial provocà una crisi econòmica a Catalunya. La producció fabril havia baixat i en conseqüència l'atur i els preus van pujar, cosa que impulsà la mobilització social i la mobilització sindical. Llegim a Dueñas⁴:

Tenim referències de conflictes des de principis de segle xx, sobretot els anys vint, on hi ha notícies d'enfrontaments entre els sindicats i el sometent, i els "homes d'acció" contractats per la patronal per esborrar els principals líders sindicals. Aquests enfrontaments es van radicalitzar durant el període republicà.

L'historiador Pere Gabriel⁵ fa referència a l'evolució dels cenetistes a la primera corona comarcal perifèrica, des de l'any 1860 fins al 1936 amb unes xifres amb progressió creixent i força elevades. A Olesa també s'evidencia aquest creixement. No és d'estranyar, doncs, que, a part de la tradició familiar, el Bartolomé Zamora formés part del sindicat de la CNT –el principal sindicat obrer– o de les Joventuts Llibertàries d'Olesa de Montserrat.

² Segons el testimoni de la seva germana, Bernardina Zamora i també el seu cosí germà Pere Belmonte. Bernardina Zamora Montoya, entrevista efectuada el mes de setembre de 2008 a Esparreguera. Durada de l'entrevista: 57.54 min. Projecte: Memorial democràtic del Baix Llobregat: de les experiències personals a l'èxit col·lectiu. Entrevistadora: Blanca Mampel. Transcriptora: Carmen Valero. BELMONTE, Pere. Entrevista del juliol de 2007. Es troba a l'Arxiu Comarcal del Baix Llobregat.

³ BELMONTE, Pere. *Ibidem*.

⁴ DUEÑAS ITURBE, Oriol (2007). *La Violència d'uns i altres: la repressió de la guerra i la postguerra, 1936-1945: el cas d'Olesa de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 18.

⁵ GABRIEL, Pere (2001); "Perifèrics de Barcelona, 1850-1950. Unes taules –fragmentàries i a mig fer– I un comentari". A: OYÓN, José Luís [et al.], *El cinturón rojinegro: radicalismo cenetista y obrerismo en la periferia de Barcelona (1918-1939)*. Barcelona, Ediciones Carena, Grupo de Historia José Berruelo. Pàg. 172.

També hem de comptar la influència de l'escola racionalista, ja que Olesa de Montserrat comptava amb l'Agrupación Cultural "Ideal Libertario", on un grup de joves voluntaris formaven l'any 1932 a 90 nens i nenes. Així ho trobem referenciat a la revista "La Revista Blanca"⁶.

Una de las secciones de la escuela racionalista que tiene la Agrupación Cultural «Ideal Libertario» de Olesa de Montserrat, cuya enseñanza está mantenida por los tres jóvenes compañeros de esta localidad, Manuel Silvestre, José Martínez y Domingo Solá, que sacrifican sus horas de descanso para enseñar voluntariamente a 90 niños.

Les Joventuts Llibertàries

El Bartolomé pertanyia a les Joventuts Llibertàries i, segons la seva germana, sempre havia tingut molt d'interès per aprendre. Llegia molt i li agradava escriure. Seguint en Carles Santacana⁷:

(...) el naixement de les Joventuts Llibertàries de Catalunya el 1932 no es pot entendre sense l'existència d'un caldo de cultiu propici, amb escoles racionalistes, grups i ateneus llibertaris.

⁶ La *Revista Blanca*, 15-11-1932, núm. 228, Barcelona. Hemerotecadigital.bne.es, pàg. 369 [data de l'última consulta 7-10-2019].

⁷ SANTACANA, C. (2018). "Rebels amb causa i sempre joves: Els joves llibertaris catalans, amb moltes noies, evitaven l'alcohol i toparen amb la FAI". *El País, Cultura* https://cat.elpais.com/cat/2018/01/31/cultura/1517415212_279381.html [data de l'última consulta 23-12-2018].

En la mateixa línia llegim Sònia Garangou:

Les Joventuts Llibertàries s'estengueren a totes les comarques i es vertebraren des de la base dels barris i els pobles. Seguint la tradició anarquista catalana de finals del XIX, les JL oferiren a molts joves que havien patit l'explotació laboral la possibilitat d'accedir a la cultura i una opció per entendre i transformar el món. Ells mateixos es consideraven l'avantguarda que havia de construir un nou sistema on triomfés la justícia social i, quan en els primers mesos de la Guerra Civil va semblar que el seu somni es feia realitat, van lluitar fins a les últimes conseqüències per defensar-lo⁸.

Malgrat les disputes organitzatives i discussions ideològiques, les federacions de les Joventuts Llibertàries de Catalunya van anar creixent a partir de l'any 1933:

En el context d'expansió de l'anarquisme, van arribar a tenir 35.000 afiliats, amb un nombre important de noies, les "amazonas del proletariado", i es van estendre per tot arreu, amb 301 delegacions locals⁹.

Abans de la Guerra, es va constituir La Federació Comarcal del Vallès, que va començar a funcionar pels volts de juliol de 1934. Sembla que el 6 de setembre de 1936, en un ple comarcal celebrat al local de les JL de Montcada i Reixach, es va decidir dividir la federació comarcal en dues, la del Vallès Oriental i la del Vallès Occidental –d'aquesta última en tenim referències al ple regional de comarcals del 30 de gener de 1937–¹⁰.

Les JL d'Olesa pertanyien a la comarcal del Vallès Occidental. L'abril de 1937 aquesta comarca comptava amb nou delegacions i un total de 802 afiliats. Una de les finalitats d'aquestes comarcals era la de fer propaganda entre els joves. A Olesa, en ser un poble petit, en una carta dirigida al comitè regional, exposen que tenen dificultats per obrir una escola nocturna i demanen que s'hi desplaci algun orador per fer-hi conferències cada quinze dies:

(...) ja que de moment feien xerrades cada diumenge al seu local a càrrec de mestres o metges de la població, però quan no tenien ponents havien de fer debats, i a part d'això, només tenien unes pissarres als carrers i la intenció de projectar pel·lícules per als més petits¹¹.

A Olesa de Montserrat tenim documentat un grup de JL, entre gener de 1937 i desembre de 1938¹², i sabem que tenien el local a cal Mata¹³. Coneixem que el

⁸ GARANGO, Sònia (2017): *Les Joventuts Llibertàries de Catalunya (1932-1939)*. Edit. Gregal, col. Història. Citat al text de la contraportada del Llibre.

⁹SANTACANA, C., op. cit.

¹⁰ Per ampliar la informació és interessant llegir GARANGO, Sònia, op. cit., pàg. 319. Dedicava un capítol a la Federació Comarcal de JL del Vallès Oriental i Federació Comarcal de JL del Vallès Occidental.

¹¹ GARANGO, Sònia, ibídem, pàg. 321.

¹² GARANGO, Sònia, ibídem, pàg. 252.

¹³ Carrer Llobregat, núm. 1. Tel. 29.

31 de gener de 1937 hi havia 17 joves d'aquestes JL al front de batalla¹⁴, i el Bartolomé Zamora n'era un. Malgrat tot, aquests i aquestes joves mantenien l'ambició transformadora; un dels projectes que van impulsar les JL d'Olesa, a finals de 1937, fou el d'intentar d'iniciar un grup esportiu que practiqués tennis i bàsquet, però els faltava un militant amb coneixements de gimnàstica per iniciar aquesta pràctica esportiva. Amb això, aquest grup local es decantava per una de les opcions que plantejava l'anarquisme català de l'època. Uns plantejaven que l'esport era una pràctica burgesa, mentre que d'altres, com és el cas del grup d'Olesa, creien que a través de l'esport aconseguirien captar els joves perquè s'interessessin per la ideologia anarquista.

Les dones, un col·lectiu present a les JL d'Olesa de Montserrat

El Bartolomé Zamora va viure en parella a Olesa de Montserrat, concretament al carrer Argelines, núm. 41, a casa d'uns oncles de la seva companya, que li havien fet de pares en quedar òrfena. La seva companya, l'Emiliana López Márquez¹⁵, també fou dirigent de les Joventuts Llibertàries d'aquesta població.

Les dones van ser un col·lectiu que va estar molt present en les JL des de l'inici. La importància que va adquirir aquesta organització en els anys de la Segona República, però sobretot, a partir de l'inici de la Guerra Civil, va provocar un augment de l'afiliació de dones que acabaran formant grups propis. No hem d'oblidar que els primers sindicats formats exclusivament per dones a principis de segle, són propers als grups anarcosindicalistes.

La mobilització al front de molts homes va suposar que moltes dones ocupessin responsabilitats dins de les JL locals. Així, trobem a Olesa de Montserrat, la Carme Mitjans que fou secretària al mes de desembre de 1937.¹⁶

L'Emiliana, com moltes dones de la seva època, va adquirir un compromís social i polític, que tenint en compte la seva biografia, podem parlar de consciència de classe. Seguint Eulàlia Vega¹⁷, veiem que aquest no era un fet aïllat:

Una considerable part de dones van prendre part durant la guerra civil, cosa que va representar un repte i un gran canvi tant a nivell personal com també del paper tradicional desenvolupat per les dones fins als anys trenta (en les relacions familiars, les relacions de gènere i també en els àmbits laborals, polítics i socials). A més, la militància que van tenir les dones llibertàries durant la República i la guerra va marcar decisivament tota la seva existència en

¹⁴ Escrit de les *Juventudes Libertarias de Olesa de Montserrat* el 31 de gener de 1937, dirigida al secretariat del Comitè Regional de la FIJL. Centro Documental de la memoria Histórica de Salamanca.

¹⁵ Segons el registre de casaments de l'Arxiu Parroquial d'Olesa de Montserrat, consta com a Emilia Márquez Carreño.

¹⁶ GARANGO, Sònia, op. cit, pàg. 299.

¹⁷ Vega, E. (2011). "El despertar de juliol de 1936: Guerra i revolució en les dones llibertàries". *L'Avenç*, 370 (juliol/agost), pàgs. 30-37.

veure's obligades amb la victòria franquista a abandonar la seva ciutat, la família i la feina.

Com a d'altres poblacions catalanes, a Olesa de Montserrat –també a les poblacions veïnes d'Esparreguera i Martorell– trobem notícies de *Mujeres libres*, una agrupació anarquista exclusivament femenina, fundada l'any 1936 amb un objectiu fonamental que era la d'aconseguir l'emancipació de les obreres a través de la capacitació cultural i professional d'aquestes. Estem parlant de 153 agrupacions per on hi van passar més de 20.000 dones. La professora nord-americana de Ciències Polítiques, Marta A. Ackelsberg, ho exposa així:

La necesidad de enfrentarse tanto a la revolución como a la guerra llevó a *Mujeres Libres* a desarrollar una serie de programas con dos objetivos separados pero relacionados: capacitación, es decir, la "preparación" de las mujeres para el compromiso revolucionario, y captación, su incorporación activa al movimiento libertario¹⁸.

En el context de la guerra civil, aquesta organització va iniciar una campanya de propaganda oral a diverses poblacions i a Olesa també¹⁹. A més, sabem que van ser elles que van fundar el primer hospital de sang instal·lat per dones²⁰:

En el undécimo mes de la Revolución, una corresponsal de Mujeres Libres informaba que en Gerona se estaban organizando las agrupaciones y en las localidades de Barcelona las actividades proseguían. En Mataró, las anarquistas tenían guarderías infantiles, impartían clases de puericultura y confeccionaban ropas para los milicianos. Las de Olesa de Montserrat fundaron el primer hospital de sangre instalado por mujeres.

Hem de tenir en compte que les necessitats d'atendre els ferits de guerra augmentaren en el transcurs d'aquesta, tant al front com a la rereguarda, i també es va fer necessària gran quantitat de sang per a efectuar les transfusions de sang als ferits. Per això es crearen una xarxa d'Hospitals de sang, entre els quals hi trobem el d'Olesa de Montserrat. Ens agradaria mencionar el paper destacat del metge Duran Jordà que, malgrat les crítiques rebudes²¹, permeté emmagatzemar la sang que després es distribuïria a través

¹⁸ ACKELSBERG, Marta A. (1999): *Mujeres libres: El anarquismo y la lucha por la emancipación de las mujeres*. Barcelona: Virus editorial, pàg. 177.

¹⁹ SÁNCHEZ BLANCO, Laura (2017): "Mujeres Libres en la Guerra Civil española. La capacitación cultural y profesional en la región de Cataluña". *Social and Education History*, 6(3), 290-313. Universidad Pontificia de Salamanca, pàg. 13. <http://dx.doi.org/10.17583/hse.2017.2940>. Data de l'última consulta [16-1-2019].

²⁰ SÁNCHEZ BLANCO, Laura (2017). *Ibidem*, pàg. 14.

²¹Per exemple, en la conferència celebrada a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears a finals de 1936, on hi van intervenir prestigiosos hematòlegs, *Manuel Miserachs va manifestar el seu escepticisme davant l'ús de sang conservada pel possible perill d'haver de rebutjar la sang per no utilitzar-la abans del temps de caducitat o per la manca d'aparells termoreguladors en els llocs de socors propers al front*. Cita textual d' HERVÁS, Carles: "Inici i desenvolupament de les transfusions a Catalunya: La Guerra Civil". *Revista R. Acad. Medic. Catalunya*, - Volum 32, número 2, Abril-Juny, 2017, pàg. 71.

de camions proveïts de neveres²². Quasi no en tenim constància, fet que és molt habitual perquè, segons Carles Hervás²³:

Els hospitals de sang i altres dispositius sanitaris de caràcter transitori eren utilitzats de forma breu o perllongada, d'acord amb la mobilitat pròpia de l'enfrontament. Els més duradors són fàcils de documentar, però d'altres no n'ha quedat quasi cap testimoni oral ni escrit.

L'existència d'aquest Hospital de Sang instal·lat a Olesa de Montserrat també és citat per altres autores:

Precisament el primer hospital de sang de què va disposar Olesa de Montserrat fou creat per dones, i a Terrassa, d'acord amb el testimoni de Teresina Torrellas, l'hospital de sang fou també, com en el cas d'Olesa, creat i sostingut per les dones²⁴.

²² Es pot ampliar aquest tema a HERVÁS, Carles, *Ibidem*, pàgs. 70-73.

²³HERVÁS, Carles (2014): "La xarxa hospitalària a Catalunya durant la Guerra Civil (1936-39)"; Manresa, *Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut*, Col·legi Oficial de Metges de Barcelona. pàg.10.

²⁴ CABALEIRO, Júlia i BOTINAS, Elena (2003): *L'activitat femenina a Molins de Rei: les dones durant la Guerra Civil*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Ajuntament de Molins de Rei, pàg. 45.

Actividades
de la
Agrupación
**MUJERES
LIBRES**

Estas compañeras de Villena nos aseguran que costando sin descanso para los milicianos se ganó antes la guerra

LEVANTE. — La Agrupación de Valencia continúa sus clases, ha constituido ya las Secciones de Trabajo y la Sección de Propaganda, que ha iniciado una campaña oral por los pueblos de la región.
Se han formado Agrupaciones en Cullera, Elda, Camporrobles, Chello, Carcagente, Elche y Utiel.

UN MITIN EN ELDA. — Más de 4.000 personas asistieron a este mitin celebrado por MUJERES LIBRES. Hablaron: Isabel de Madrid, Lucía Sánchez Saornil y Aurora López.

CENTRO. — La Agrupación de Madrid, a causa de la intensificación de los bombardeos de la artillería fascista, que castigan especialmente la zona de la Gran Vía, ha trasladado su domicilio a la calle de Diego de León, donde continúa sus actividades con mayor entusiasmo que nunca. Se intensifica la obra de aliento a los combatientes visitando frentes y hospitales.
La activa compañera Luisa Cobos ha organizado la Agrupación de MUJERES LIBRES en Tarancón (Cuenca).

CATALUÑA. — De Gerona nos comunican que se están formando Agrupaciones en toda la provincia.
La Agrupación de Mataró ha comenzado clases de Puericultura; ha organizado unos guarderías infantiles y activa la confección de ropas para los milicianos.
Los compañeros de Olesa de Montserrat han inaugurado el primer hospital de sangre instalado por mujeres. Cuenta con todos los elementos modernos.
En Vall, Sadurn de Noya, Esparraguera y Monistrol ha quedado constituida nuestra Agrupación.

BARCELONA. — En la campaña radiofónica que se viene desarrollando, resalta la alocución de la compañera María Estrella sobre la evolución del sentimiento femenino. Le seguirán interesantes temas a cargo

Referència a Olesa de Montserrat a la publicació *Mujeres libres*,²⁵.

En aquesta població, com en d'altres, aquestes dones també tenien l'oportunitat de realitzar estudis elementals i pràctiques professionals ²⁶. L'estudiosa Laura Sánchez n'extreu la informació a partir de les informacions publicades a "Mujeres Libres" ²⁷ :

Las clases de cultura general se impartían en las agrupaciones de Guíxols, Ripio, Pobla de Lillet, Castellón de Basell, Borjas Blancas, y Figueras. Las delegaciones de Sadurní de Noia y **Olesa de Montserrat** también ofertaban las clases elementales, junto a las actividades citadas.

²⁵ *Mujeres libres*: Actividades de la agrupación Mujeres Libres. A.H.N, núm. 9, S.Guerra Civil. Pàg. 2. <http://cgt.org.es/sites/default/files/Mujeres%20Libres%2009.pdf> [data de l'última consulta, 18-9-1990]. De la revista *Mujeres libres* es van publicar 13 números entre el maig de 1936 fins a la tardor de 1938.

²⁶ SÁNCHEZ BLANCO, Laura, op. cit., pàg. 14.

²⁷ *Ibidem*, pàg. 15.

Retall de la publicació de *Mujeres libres* on fa referència a classes i formació de l'Agrupació d'Olesa de Montserrat.²⁸

En aquest ambient llibertari van viure el Bartolomé i l'Emiliana, que van tenir dues filles bessones, nascudes en plena repressió franquista, concretament el 13 de juliol de 1939, la Joana i la Maria²⁹. Quan van néixer les nenes, la mare tenia 19 anys i el pare era a la presó. De fet, les seves filles ens relataren: "Nosaltres vam conèixer el nostre pare a la presó"³⁰.

La seva germana Bernardina³¹ ens contà que ells estaven casats pel civil i que, quan el van empresonar, la seva mare va demanar al capellà d'Olesa que els casés a la presó per l'Església. El casament es va realitzar el 20 de maig de

²⁸ *Actividades de las Agupaciones Mujeres Libres a Mujeres libres*, A.H.N. S.Guerra, núm.11, pàg. 53: http://cgt.org.es/sites/default/files/Mujeres%20Libres%2011_0.pdf [data de l'última consulta, 18-9-1990].

²⁹ Segons l'expedient de la *Prisión Celular* de Barcelona, eren dos "varones". Això ens indica que les coses no es feien massa bé.

³⁰ Entrevista a Maria i Joana Zamora López. Entrevistadores: Joana Llordella i Blanca Mampel. Esparreguera 11 de maig 2008. Durada: 37' 55". Projecte: Memorial democràtic del Baix Llobregat: de les experiències personals a l'èxit col·lectiu. Transcriptora: Isabel Valero Brullas.

³¹ Bernardina Zamora Montoya, entrevista del setembre de 2008, Esparreguera. Durada: 57.54 min. Projecte: Memorial democràtic del Baix Llobregat: de les experiències personals a l'èxit col·lectiu. Entrevistadora: Blanca Mampel. Transcriptora: Carmen Valero.

1943, tal com consta en el document de registres matrimonials de l'Arxiu Parroquial d'Olesa de Montserrat.

Les Milícies Antifeixistes

Començada la Guerra Civil, constatem que un dels apartats més foscos d'aquest període de la història d'Olesa de Montserrat va ser la de l'actuació del Comitè Central de Milícies Antifeixistes, perquè va actuar amb molta contundència a l'hora d'imposar la revolució. Malgrat tot, voldríem recordar el paper que jugaren en la defensa de la República aquestes Milícies Antifeixistes.

És interessant de llegir la tesi de Gonzalo Berger³², per comprendre millor el paper que van jugar aquestes milícies. Entenem que segons l'experiència i coneixement de cadascun, hi haurà qui tingui una visió quasi romàntica de les milícies perquè defensaven els valors i l'idealisme, però d'altres pensaran que fou una turba violenta i desorganitzada que foren causa de la pèrdua de la guerra. S'ha parlat d'aquells partidaris de fer primer la guerra i després la revolució (PSUC i ERC) en una banda i els partidaris de fer la guerra i la revolució alhora (CNT-POUM), en l'altra.

Aquests dos extrems són el resultat del relat simplificat del que va representar la Guerra Civil, i no sempre coincideix amb una visió de bàndols contraris. Segons Dueñas³³, els membres del Comitè Revolucionari d'Olesa de Montserrat es dividiren en diferents comissions, i la comissió de defensa es va encarregar de reclutar els primers voluntaris per anar al front. Aquests es van entrenar al camp de futbol. Tots els grups antifeixistes van enviar voluntaris al front d'Aragó, amb la intenció de fer recular els rebels i prendre Saragossa. El 24 de juliol van sortir cap a l'Aragó les primeres tropes formades per voluntaris de la CNT i de la FAI. En aquest grup s'hi van allistar olesans, encara que és molt difícil determinar-ne el nombre concret, com tampoc dels que van marxar posteriorment.

A "La Vanguardia" del 23 d'agost de 1936, llegim la notícia que fa referència al fet que el 22 d'agost, sortí una petita columna de voluntaris des d'Olesa cap al front.

OLESA DE MONTSERRAT, 20.
Ha salido de esta villa, con notable entusiasmo, una pequeña columna de milicianos que van a engrosar a la comarcal hacia el frente aragonés. Según referencias, en días sucesivos saldrán nuevas columnas.

³² BERGER, Gonzalo (2017): *Les Milícies Antifeixistes de Catalunya, 21 de juliol-31 de desembre de 1936*. Tesi doctoral de la Universitat de Barcelona, dirigida per Pelai Pagès. Actualment, la seva tesi es troba publicada per Eumo ed..

³³DUEÑAS ITURBE, Oriol (2007), op. cit., pàg. 57.

Repassem ara les columnes on hem trobat voluntaris d'aquesta vila³⁴:

La Columna Macià-Companys³⁵, sortida de Barcelona el 7 de setembre de 1936 cap al front d'Aragó. Era formada majoritàriament per membres d'ERC, acompanyats d'alguns afiliats a la CNT i militants d'ACR (Acció Catalana Republicana)³⁶. Un altre contingent important de milicians va ser el que va aportar el municipi, Olesa de Montserrat, que durant el mes de novembre disposava de 57 voluntaris a la columna. Dueñas³⁷ parla que al setembre comptava amb "uns 200 voluntaris d'Olesa que s'allistaren a la columna Macià-Companys".

Tierra y Libertad

També fou coneguda com a columna Santillán. Sortida de Barcelona cap al front de Madrid el 7 de setembre. La cinquena centúria era formada per voluntaris de Monistrol, Olesa de Montserrat, Terrassa, Barcelona i Badalona. Concretament d'Olesa de Montserrat, hi trobem el nostre protagonista, Bartolomé Zamora, que juntament amb Martín Ruiz van marxar amb aquesta columna cap a Conca amb la centúria 5, grup 3r, secció metralladores³⁸.

En aquesta columna, a més, hi trobem Julià Mairal Rodríguez³⁹ de la CNT (20/1/37) Tierra y Libertad, Front de Madrid. També, en Justo López Màrquez, de les Joventuts Llibertàries (9/9/1936) Tierra y Libertad. Front de Madrid. El mes gener de 1937 estava, juntament amb Àngel Galbo (també d'Olesa), a la secció *Ametralladoras* Tanques a Sierra Maurillo, al Front de Terol⁴⁰. En Justo⁴¹ era el cunyat del Bartolomé Zamora.

Columna Del Barrio⁴²

També fou coneguda com a columna UGT-PSUC. Sortida al front d'Aragó el 24 de juliol. A la Base de dades nominal de les Milícies Antifeixistes de Catalunya a

³⁴ Gran part de la informació sobre aquestes columnes l'hem extreta de BERGER, Gonzalo, op. cit.

³⁵ L'organització militar de les milícies antifeixistes s'estructura en grups de deu milicians i un cap. Cada deu grups formen una centúria, comandada per un centurió. BERGER, Gonzalo, *Ibidem*, pàg. 26.

³⁶ Acció Catalana Republicana: Partit polític català d'ideologia catalanista, republicana i liberal que visqué durant els anys trenta. També va rebre el nom de Partit Catalanista Republicà.

³⁷ DUEÑAS, op. cit., pàg. 58.

³⁸ Escrit de les Juventudes Libertarias d'Olesa de Montserrat el 31 de gener de 1937, dirigit al secretariat del Comitè Regional de la FIJL. Centro Documental de la memoria Histórica de Salamanca.

³⁹ BERGER, Gonzalo (2017), op. cit., pàg. 265

⁴⁰ Escrit del dia 31 de gener de 1937 de les Joventuts Llibertàries d'Olesa de Montserrat dirigit al Secretariat de les JILJ. Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca.

⁴¹ La fitxa del qual poden trobar al web del Projecte del Memorial Democràtic del Baix Llobregat CECBLL.

⁴² BERGER, Gonzalo (2018): *Les milícies antifeixistes de Catalunya. Voluntaris per la llibertat*. Editorial Eumo. Pàg. 179.

l'organització de Barcelona, elaborada per l'autor abans mencionat hi trobem els següents olesans:

Manel Andreu Silvestre⁴³, del PSUC (11/11/36) Del Barrio, Front d'Aragó.
Josep Fortea Pons⁴⁴ del PSUC (19/10/36) Del Barrio, Front de Madrid.
Eduard Jorge Pereira⁴⁵ del PSUC (5/08/36) Del Barrio, Front d'Aragó.
Jaume Manya Argeraga⁴⁶ del PSUC (2/11/36) Del Barrio, Front d'Aragó.
Jaume Martells Marsal⁴⁷ del PSUC (10/11/36) Del Barrio, Front de Madrid.
Francesc Pera Segura⁴⁸ del PSUC (19/10/36) Del Barrio, Front de Madrid.

Columna Libertad

També coneguda com a López Tienda. Sortida de Barcelona el 8 de setembre cap al front de Madrid. Era formada per membres del PSUC i la UGT de la ciutat de Barcelona i província, amb una important participació de voluntaris de Lleida i Tarragona. També hi trobem un olesà, Josep Daviu Domingo⁴⁹ del PSUC (8/11/1936) Libertad, Front de Madrid.

Columna Carlos Marx

Sortida inicialment el dia 3 d'agost de Barcelona cap al front de les Illes Balears. Es van integrar sota el comandament de la columna Libertad. La unitat va rebre voluntaris fins al 31 de desembre de l'any 1936. Curiosament hi trobem una dona d'Olesa, Angelita Argelí Bilata⁵⁰ del PSUC (2/11/1936) Carlos Marx, Front d'Aragó.

Columna Ascaso

Sortida de Barcelona cap al front d'Aragó el 13 d'agost de 1936, la columna F. Ascaso estava formada en gran part per membres de la CNT, amb participació d'alguns efectius del POUM, PSUC, ERC, UGT i FAI. També hi trobem olesans:

Antoni Bielsa Bielsa⁵¹ de la CNT (19/10/36) Ascaso, Front d'Aragó
Demetri Bielsa Bielsa⁵² de la CNT (19/10/36) Ascaso, Front d'Aragó
Pedro Izquierdo⁵³ de les JJLL va sortir amb la División F. Ascaso cap al Batallón Zapadores. Castillo Vicente Segura⁵⁴ va marxar a Vicién (Osca).

⁴³ BERGER, Gonzalo (2017), op. cit, pàg. 21

⁴⁴ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 164

⁴⁵ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 233

⁴⁶ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 268

⁴⁷ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 274

⁴⁸ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 355

⁴⁹ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 124

⁵⁰ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 27

⁵¹ BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 55

⁵² BERGER, Gonzalo (2017), ibídem, pàg. 55

⁵³ Escrit de les Juventudes Libertarias d'Olesa de Montserrat el 31 de gener de 1937, dirigida al secretariat del Comitè Regional de la FIJL. Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca.

Columna Ortiz

Coneguda com a 2a Columna. Sortida de Barcelona cap al front d'Aragó el 25 de juliol de 1936. També hi trobem una dona d'Olesa de Montserrat: Antònia Fernández González⁵⁵ CNT(3/11/1936) Ortiz, Front d'Aragó. En Miguel González⁵⁶ va marxar amb la *centuria* Hermes, grup 32 cap a Azaila (Terol). Marcelino Ferran⁵⁷, també va estar amb la columna II Ortiz a Azaila però el seu destacament era de *Tanques 2-B*.

Columna Durruti

Sortida de Barcelona cap al front d'Aragó el 24 de juliol. Estava formada en dues terceres parts per catalans procedents de la ciutat de Barcelona i província. El mes de novembre part de la columna va ser destacada al front de Madrid. Concretament d'Olesa de Montserrat, hi trobem: Joan Sabaté Mayor⁵⁸ de la CNT (1/12/36) Durruti, Front d'Aragó.

I en la nostra recerca hem trobat :

Salvador Bartolomé Gajón de les Joventuts Llibertàries (1/2/37), a la centúria 34, grup 1r, Front de Gelsa (Aragó)⁵⁹⁶⁰. Va morir a Steyr, Komando de Mauthausen l'any 1943.

Pedro Blanco i Manuel Savador, ambdós de les Joventuts Llibertàries també a la centúria 34, grup 1r al front de Gelsa (Aragó)⁶¹.

Columna Roja y Negra⁶²

Sortí el 16 de setembre de Barcelona cap al front d'Aragó. Estava formada per membres de la CNT, amb participació limitada de membres de la FAI. També en van formar part alguns membres del PSUC i de la UGT. Dueñas⁶³ parla de 72

⁵⁴ Escrit de les Juventudes Libertarias d'Olesa de Montserrat el 31 de gener de 1937, dirigida al secretariat del Comitè Regional de la FIJL. Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca.

⁵⁵ BERGER, Gonzalo (2017), *ibídem*, pàg. 151

⁵⁶ Escrit de les Juventudes Libertarias d'Olesa de Montserrat el 31 de gener de 1937, dirigida al secretariat del Comitè Regional de la FIJL. Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca.

⁵⁷ *Ibídem*, document citat.

⁵⁸ BERGER, Gonzalo (2017), *ibídem*, pàg. 418

⁵⁹ Segons el document lliurat per la família. També tenim una fotografia d'ell amb altres soldats a Madrid, entre ells el Justo López.

⁶⁰ Escrit de les Juventudes Libertarias d'Olesa de Montserrat el 31 de gener de 1937, dirigida al secretariat del Comitè Regional de la FIJL. Centro Documental de la Memoria Histórica de Salamanca.

⁶¹ Escrit de les Juventudes Libertarias d'Olesa de Montserrat el 31 de gener de 1937, dirigida al secretariat del Comitè Regional de la FIJL. Centro Documental de la memoria Histórica de Salamanca.

⁶² BERGER, Gonzalo (2017), *op. cit.*, pàg. 206

⁶³ DUEÑAS, *op. cit.*, pàg.58

milicians a la columna de la CNT que marxaren al front de Castella-la Manxa, però Berger no els menciona.

Columna Bayo⁶⁴

Alberto Bayo, natural de Cuba, fou capità d'infanteria i d'Aviació Militar espanyola, i membre de l'UMRA (Unió Militar Republicana Antifeixista)⁶⁵. Va ser designat per la Generalitat com a comandament en cap de totes les columnes que van operar a les Balears a l'estiu de 1936.

Segons Dueñas⁶⁶ hi hagué voluntaris olesans en aquesta columna que es va formar a principis d'agost de 1936.

La repressió

En finalitzar la Guerra Civil són nombrosos els camps de concentració. El professor Francisco Moreno⁶⁷ parla de 104 camps de concentració, ampliables a 188, si es tenen en compte els camps estables i provisionals que van arribar a afectar a 507. 000 espanyols.

Aquells que van tenir la sort de no morir al camp de batalla van ser fets presoners i internats als camps on els classificarien. Aquest confinament podia durar molt de temps ja que cada vegada hi havia més presoners.

De moment, sabem ben poca cosa sobre el moment en què fou fet presoner en Bartolomé Zamora a la guerra, però tenim notícia que passà per la Comissió classificadora de presoners de guerra de Valladolid.

La Comissió classificadora de presoners de guerra de Valladolid, el 16 de febrer de 1939, demana a l'alcaldia d'Olesa de Montserrat informació sobre el nostre represaliat que aleshores tenia 23 anys. El segell d'entrada d'aquest Ajuntament és del dia 16 de març de 1939.

⁶⁴ BERGER, Gonzalo (2017), op. cit., pàg.42

⁶⁵ Unió Militar Republicana Antifeixista.

⁶⁶ DUEÑAS, Oriol (2007), op. cit., pàg. 58.

⁶⁷ MORENO, Francisco (1999). "La represión en la postguerra" a SOLÉ, J.M/ VILLARROJA, J., *Víctimas de la guerra civil* / coord. per Santos Juliá Díaz. Ediciones Temas de Hoy, Madrid, pàg. 279.

Font: Correspondència municipal. AHMO.

I com que no van rebre resposta, insistiren el dia 13 de març de 1939. El segell d'entrada en aquest ajuntament és del 27 de març de 1939:

Font: Correspondència municipal. AHMO.

El 13 de maig de 1939 la *Comisión clasificadora de prisioneros de Valladolid* torna a escriure a l'alcalde de l'Ajuntament d'Olesa de Montserrat tot demanant la conducta i "actuación política y social antes y después del Glorioso Alzamiento Nacional" del Bartolomé Zamora , i si "fué voluntario o forzoso a las filas rojas" –aleshores ja tenia 24 anys–. El segell del registre d'entrada en aquest Ajuntament és del 22 de maig de 1939.

291

Referencia al n.º 1495

COMISION CLASIFICADORA
 NUM. _____ DE
 PRISIONEROS Y PRESENTADOS
 VALLADOLID

Sírvase Vd. comunicar con toda urgencia a esta Comisión Clasificadora de Evadidos y Prisioneros de Guerra, antecedentes, conducta pública y privada de Bartolomé Zamora Montoya de 24 años, de oficio tejedor hijo de Pedro y Juana, vecino de Olesa de Montserrat provincia de Barcelona calle de _____ n.º _____ piso _____ así como su actuación política y social antes y después del Glorioso Alzamiento Nacional especificando si fué voluntario o forzoso a las filas rojas.

Dios guarde a Vd. muchos años.
 Medina de Rioseco a 13 de Mayo de 1939

Año Tricentenario de la Victoria
 El Comandante Presidente,
Comandante

Sr. Alcalde de Olesa de Montserrat (Barcelona)

Font: Correspondència municipal. AHMO.

El Bartolomé Zamora, com altres presoners, esperava que els arribés un aval o informe que el declarés innocent de les possibles acusacions que se li feien. Per suposat, els informes mencionats havien d'arribar de part de les noves autoritats del règim.

Empresonament i judici

Segons Enric Tarradellas⁶⁸, en els primers moments (1936-1938) la dictadura realitza una primera onada repressiva sobre qui havia participat d'una manera més o menys activa en el bàndol republicà (milicians, alcaldes, regidors republicans, soldats o treballadors d'empreses col·lectivitzades) per, posteriorment (1939-1945), ampliar la repressió sobre els que havien donat suport a la Segona República Espanyola, els que simplement eren denunciats com antifranquistes o els funcionaris que havien treballat per a l'administració republicana. És en aquest primer període on trobem procediments en els quals es jutgen a diverses persones en el mateix Consell de Guerra mitjançant Sumaríssims ordinaris o d'urgència.

En la relació de persones a les quals se'ls va instruir un procediment judicial militar durant la dictadura de Franco, publicada per l'ANC, tenim un total de 3.358 persones executades pel règim en territori català a través de procediments judicials militars. Els podem agrupar en cinc blocs:

Guerra civil (1936-1938): 77 persones executades (homes)

Període de Postguerra. Del 1939 fins al 1945: 3.230 persones executades (3.213 homes i 17 dones) i del 1946 fins al 1952: 46 persones executades (homes). **Als anys cinquanta** (1953-1958): 2 persones executades (homes). Durant el període **tardofranquista** (1970- 1975): 3 persones executades (homes).

⁶⁸ TERRADELLAS, Enric (2015). Procediments Judicials militars (sumaríssims) de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona (1939-1980). Barcelona: *Publicacions de l'ANC, Generalitat de Catalunya*, Departament de Cultura, núm. 15, pàg. 35.

És interessant de veure la graella següent per comparar les persones processades a la comarca segons el municipi⁶⁹:

	<i>Persones represaliades</i>	<i>Població cens 1936</i>	<i>Percentatge s/ cens 1936</i>
<i>Baix Llobregat</i>			
Abdera	36	830	4,34
Begues	46	1.041	4,42
Castelldefels	48	1.174	4,09
Castellvi de Rosanes	9	267	3,37
Cervelló	31	1.633	1,90
Collbató	13	493	2,64
Corbera de Llobregat	41	1.245	3,29
Cornellà de Llobregat	193	8.757	2,20
Esparreguera	115	5.207	2,21
Esplugues de Llobregat	82	3.641	2,25
Gavà	155	6.329	2,45
Martorell	132	6.078	2,17
Molins de Rei	213	7.364	2,89
Olesa de Montserrat	152	6.728	2,26
Pallejà	27	1.004	2,69
Palma de Cervelló, la ¹	28	-	-
Papiol, el	41	1.159	3,54
Prat de Llobregat, el	265	9.107	2,91
Sant Andreu de la Barca	20	1.031	1,94
Sant Boi de Llobregat	188	9.909	1,90
Sant Climent de Llobregat	29	1.173	2,47
Sant Esteve Sesrovires	31	909	3,41
Sant Feliu de Llobregat	140	6.888	2,03
Sant Joan Despi	65	2.275	2,86
Sant Just Desvern	63	2.870	2,20
Sant Vicenç dels Horts	113	3.112	3,63
Santa Coloma de Cervelló	46	1.295	3,55
Torrelles de Llobregat	20	790	2,53
Vallirana	21	1.311	1,60
Viladecans	87	3.794	2,29
Total comarca	2.450	97.414	

Veïnatge municipal de les persones processades a la comarca del Baix Llobregat.
Font: ANC

Oriol Dueñas parla de 175 olesans i olesanes que patiren un Consell de Guerra i passaren per la presó⁷⁰, de les quals només tretze quedaren absoltes. D'aquestes 175, segons els nostres càlculs, 37 van morir executades o bé a causa de malalties a la presó.

⁶⁹ TERRADELLAS, Enric (2015). *Ibidem*, pàg. 59.

⁷⁰ DUEÑAS, Oriol (2007). *La violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra, 1936-1945: El cas d'Olesa de Montserrat*. Biblioteca Abat Oliba, 277. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat annexos 2.

Hem elaborat un llistat d'executats i morts a la presó, tenint com a base el llistat publicat pel Memorial Democràtic del Baix Llobregat⁷¹ i el mencionats per Dueñas,

, sense tenir en compte altres morts –com ara les ocasionades al conegut com a Judici de les vídues–⁷². Afegirem que aquests executats havien estat condemnats sense garanties processals de cap mena en un judici sumaríssim pel delictes d'adhesió a la rebel·lió.

Afusellaments. Persones executades (Font: ANC)				
	NOM	EDAT	LLOC DE RESIDÈNCIA	LLOC DE NAIXEMENT
1	Asensio Sánchez, Teodoro	33	Olesa de Montserrat	Jaén
2	Bedós Mayor, Óscar	38	Olesa de Montserrat	Xerta (Baix Ebre)
3	Brugueras Granell, Francesc	19	Terrassa	Olesa de Montserrat
4	Clares Ayala, Miguel	44	Olesa de Montserrat	Almeria
5	Checa Hernández, Manuel	38	Esparreguera ⁷³	Cullar de Baza (Granada)
6	Fernández González, Antonio	36	Olesa de Montserrat	Vera (Almeria)
7	García Alarcón, Silvanio	49	Olesa de Montserrat	Piqueras del Castillo (Conca)
8	Garin Vielsa, Melchor	42	Olesa de Montserrat	Andorra (Terol)
9	Grau Mateu, Joaquim	34	Olesa de Montserrat	Olesa de Montserrat
10	Juanpera Hinojosa, Pere	30	Olesa de Montserrat	Esparreguera
11	Julián Gil, José	34	Olesa de Montserrat	Mosqueruela (Terol)
12	López Márquez, Justo	21	Olesa de Montserrat	Gérgal (Almeria)
13	Marín Gil, Máximo (Dueñas i el llistat de l'ANC no coincideixen)	62	Olesa de Montserrat	Monòver (Vinalopó Mitjà; Alacant)
14	Marín Torà, Salvador	36	Olesa de Montserrat	Monòver (Vinalopó Mitjà; Alacant)

⁷¹ Memorial Democràtic del Baix Llobregat: *De les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. <http://www.memorialbaixllobregat.cat/presentacio/index.htm> [Data de l'última consulta: 19 de setembre de 2019].

⁷² Es pot ampliar la informació sobre aquest judici a la pàgina del Memorial Democràtic del Baix Llobregat: *De les experiències personals a l'èxit col·lectiu*, a Fèlix Figueras i Aragay. <http://www.memorialbaixllobregat.cat/el-franquisme/repressio-franquista/biografia-32.htm> [Data de l'última consulta: 19 de setembre de 2019]

⁷³ Oriol Dueñas (op. cit., annexos, 2007) i Joan Corbalán (*Justícia, no venjança: els executats pel franquisme a Barcelona (1939-1952)*. Barcelona, 2008. Editorial Cossetània Edicions, pàg. 179) coincideixen en què residia a Olesa de Montserrat. Tenim l'escrit del Consell de Guerra on podem llegir en l'apartat d'antecedents que l'any 1934 marxà de Can Sedó –Esparreguera– a Olesa de Montserrat (Arxiu Militar de Barcelona).

15	Montoya Gallardo, Melchor	31	Olesa de Montserrat	Mojácar (Almeria)
16	Múrcia Martínez, José	24	Olesa de Montserrat	Serón (Almeria)
17	Pérez Díaz, José	27	Olesa de Montserrat	Serón (Almeria)
18	Petchamé Jové, Josep	35	Olesa de Montserrat	Olesa de Montserrat
19	Pla Bel, Ramon	35	Olesa de Montserrat	Vallibona (Ports; Castelló)
20	Prades Gil, Pedro Celestino	31	Olesa de Montserrat	Mosqueruela (Terol)
21	Ramírez Casado, Cristóbal	40	Olesa de Montserrat	Mojácar (Almeria)
22	Ripollés Ortiz, Joaquim	32	Olesa de Montserrat	Ares del Maestrat (Alt Maestrat;Castelló)
23	Silvestre Ventura, Manuel	34	Olesa de Montserrat	Barcelona
24	Trasbal Expósito, Josep	39	Olesa de Montserrat	Vic (Barcelona)
25	Vicente ⁷⁴ Garcia, Joaquín	34	Olesa de Montserrat	Gúdar (Terol)

Persones que van morir a la presó⁷⁵

26	Cano Garrido, Pere	34	Olesa de Montserrat	Mojácar (Almeria)
27	Cardona Comàs, Miquel (Mort a la presó, segons Dueñas [annexos], però no al llistat de l'ANC).	38	Olesa de Montserrat	Puig-reig (Barcelona)
28	Elena Julià, Mateu (Segons llistat de l'ANC, sobresèiment, segons Dueñas, mort a la presó).	29	Esparreguera	Olesa de Montserrat
29	Escarp Companys, Manuel (Segons el llistat de l'ANC, tenia una pena de 12a 1d però segons Dueñas ⁷⁶ , estava en llibertat provisional).	44	Olesa de Montserrat	Coll de Nargó
30	Gil Alcón, Màxim (Mort a la presó, segons Dueñas ⁷⁷ , [annexos]; al llistat de l'ANC, perpètua).	26	Olesa de Montserrat	Mosqueruela (Terol)
31	Grima Gallardo, Manuel (Segons ANC, perpètua; mort a la presó, segons Dueñas, [annexos] ⁷⁸).	37	Olesa de Montserrat	Mojàcar (Almeria)

⁷⁴ En Dueñas l'inscriu com a "Vicenç" . DUEÑAS, Oriol, op. cit., annexos.

⁷⁵ És molt difícil saber quines d'aquestes morts no amaguen una execució indirecta.

⁷⁶ DUEÑAS, Oriol, op. cit.,pàg.458.

⁷⁷ DUEÑAS, Oriol, op. cit.,pàg.457.L'autor apunta que morí com a conseqüència d'una fractura de crani després de caure daltabaix d'una galeria i l'informe de les autoritats de la preso apunten a un suïcidi.

⁷⁸ DUEÑAS, Oriol, op. cit.,annexos.

32	Mateo Argelich, Salvador. Segons el llistat de l'ANC té cadena perpètua, segons Dueñas ⁷⁹ , morí a la presó	37	Olesa	Olesa
33	Muntada Molins MARTÍ, Salvador (Segons ANC, perpètua; mort a la presó, segons Dueñas, [annexos]).	63	Olesa de Montserrat	Sant JOAN DE LES fonts
34	Ollé Farré, Enric Segons el llistat de l'ANC té una pena de 6a1d i, segons Dueñas ⁸⁰ , morí a la presó.	40	Olesa de Montserrat	Ulldecona
35	Ruiz Solà, José (Segons l'ANC vivia a Esparreguera i Dueñas el situa a Olesa de Montserrat).	24	Olesa de Montserrat ⁸¹	Belefique (Almeria)
36	Tapia Miranda, Josep. Segons el llistat de l'ANC va sortir de la presó el 22.04.41 i, segons Dueñas, morí a la presó d'Almeria.	36	Olesa	Tíjola
37	Zamora Montoya, Bartolomé Morí a la presó, tot i haver demanat la seva escarceració els metges de la Model. Per a nosaltres és una forma d'execució.	25	Olesa de Montserrat	Mojácar (Almeria)

Francisco Moreno a "La represión en la posguerra"⁸² ens detalla les arbitrietats de les acusacions en aquests tipus de judicis :

En realidad en cada pueblo se disponía de un "menú" de acusaciones que se aplicaban casi por igual a todos los detenidos: ser miembro del comité de guerra, participar en detenciones o incautaciones, informar contra personas de derechas, colaborar en la toma del pueblo o el asalto al cuartel de la Guardia Civil, ser de ideas marxistas, participar en huelgas, ser voluntario del ejército republicano, ostentar cargos civiles o militares, etc. Se puede concluir, por tanto, que aquel sistema arbitrario de denuncias y acusaciones constituyó un lodazal de pasiones, venganzas y odios personales en el que los hechos de sangre que se depuraron fueron minoría: lo esencial fue la depuración política.

⁷⁹ DUEÑAS, Oriol, op. cit.,pàg.458.

⁸⁰ DUEÑAS, Oriol, op. cit.,pàg.458.

⁸¹ Segons el llistat del Memorial Democràtic del Baix Llobregat, era d'Esparreguera i segons Dueñas, era d'Olesa de Montserrat (DUEÑAS, Oriol, ibídem, annexos).

⁸² MORENO, Francisco (2004), dins de CASANOVA, Julián, et altri *Víctimas de la guerra civil*, Ediciones Temas de Hoy, Madrid, pàg. 315.

En principi, el Bartolomé Zamora havia de ser jutjat en un Consell de Guerra anomenat Causa General d'Olesa de Montserrat i a l'acta de celebració d'aquest Consell hi apareix la relació de processats però, en referir-se a Bartolomé Zamora, escriuen: " nº 6.721 (falta) Sumario". La causa era que no podia sortir de la presó a causa de la tuberculosi i d'una possible ferida de bala al coll, segons ens relatà un cosí seu, Pere Belmonte (però solament hem pogut comprovar la malaltia infecció en la documentació mèdica).

En aquest consell de guerra⁸³ s'hi van condemnar 25 persones. Aquest judici rebé el nom genèric de *Sumarísimo Ordinario "Causa General de Olesa de Montserrat"*. El judici se celebrà a l'Ajuntament, del dia 28 al 30 de desembre de 1942. La defensa dels acusats la realitzaren oficials de l'exèrcit. En total hi participaren set olesans, testimonis de càrrec, en cap cas la defensa féu cap declaració que els desacredités.

Com hem dit, el nom del Bartolomé apareix a l'Acta del Consell de Guerra de la Causa General d'Olesa, causa núm. 6.721 (falta), on hi apareixen 27 represaliats, entre els quals hi trobem també el seu oncle Melchor Montoya Gallardo, el qual serà executat al Camp de la Bota. Se l'acusava, entre d'altres càrrecs comuns a la majoria dels jutjats en aquesta ocasió, de ser un dels dirigents de les Joventuts Libertàries d'Olesa de Montserrat i de formar part del Comitè de Control de la fàbrica dels Srs. Sánchez quan es col·lectivitzà.

Segons dades del Tribunal militar territorial tercer, al Fons de Procediments Judicials Militars, el Bartolomé Zamora té dues causes, 000810 i 010792. Sabem per la carta manuscrita pel propi Bartolomé Zamora, dirigida al director de la presó Model de Barcelona, que fou pres el juny de 1939, i que quan l'escriu es trobava a la infermeria a l'anomenada "celda de aglomeración"⁸⁴.

⁸³ DUEÑAS, Oriol, op. cit., pàg. 426.

⁸⁴ Joaquín Vidal, president de la *Junta de Construcción de la cárcel celular de Barcelona*, va fer una avaluació d'aquesta presó molts anys abans, quan s'inaugurà, i indicava que aquest sistema, enlloc de cel·les, era molt deficient pels sorolls i la pudor. FONTOVA, Rosario (2010): *La Model de Barcelona. Històries de la presó*. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona. Pàg. 243.

Para la historia
de una buena
conducta

Plutino Lator:

Bartolomé Zamora Mollatoya de 36 años de edad hijo de Pedro y de Juana natural de Mojaca (Huelva) de oficio Tejedor con residencia habitual en Obra de Maononat (Barcelona) Calle de Arjilines nº 44 recibido en esta prisión - Celular de un digna dirección desde el día 24 de Junio del 1939 a disposición del Juzgado Militar

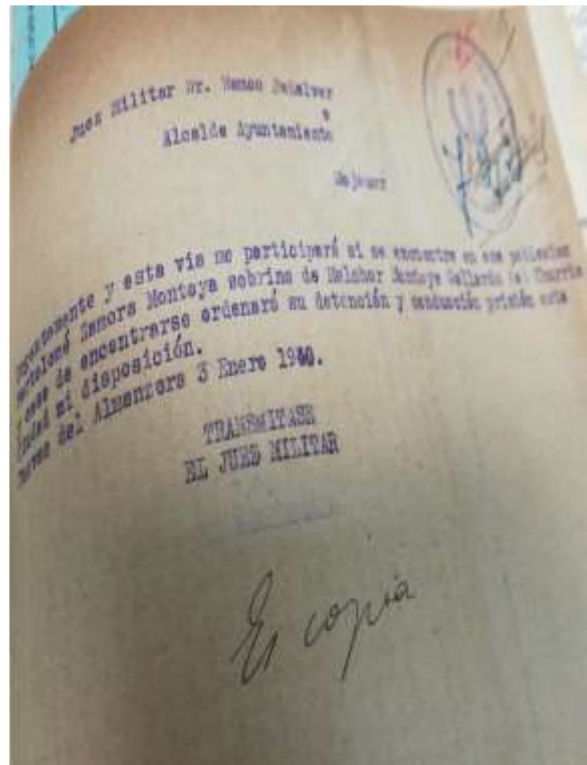
actualmente ha padecido en la Enfermería Higienización tumor nº 7, a V. S. con el mayor respeto y consideración aseo y espongado.

Que padeciendo tuberculosis pulmonar, circunstancia por la cual me hallo sometido a tratamiento por el Sector Médico de esta Estación Penitenciaria, hallandome comprendido en los beneficios de libertad provisional que prescribe el Decreto del Ministerio de Justicia de fecha 18 de Abril del 1940. razón que me obliga a solicitar del Juzgado de que dependo según con cada dicha situación y a cuyo fin, adjunto escrito dirigido al mismo y en el que se le sigue informe pormenorizado y acompaña el emitido por el Dispensario del Patronato Nacional Antituberculoso; Es por lo que suplico a V. S. si así lo juzga oportuno, ordenar el curso de dicha petición al respetado Juzgado Instructor a los fines indicados en relación con lo dispuesto por el expreso de Decreto Ministerial.

Queda por espere alcanzar de V. S. los beneficios de libertad 7 9

Font: ANC. Fons Centre Penitenciari d'Hommes de Barcelona (Presó Model)

El Jutges militars, a part de demanar informació a les autoritats del municipi on residien els presos, també en demanaven a la seva població d'origen, així, el dia 3 de gener de 1940 tenim una ordre de recerca del nostre represaliat del jutjat de Cuevas de Almanzora (Almeria). El jutge Militar es dirigeix a l'alcalde de Mojácar (Almeria) on llegim: "en caso de encontrarse ordenará su detención y conducción y prisión a esta ciudad".

Font: ANC. Fons Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona

Segons la documentació consultada, Bartolomé Zamora va ingressar a la presó a Terrassa el dia 27 de març de 1940 quan tenia 24 anys. Provenia de la Presó Provincial de Medina de Rioseco⁸⁵, Valladolid, on havia ingressat el dia 22 d'agost de 1939 (la Comissió Classificatòria havia demanat informes sobre el presoner des del 16 de febrer fins al 22 de maig de 1939).

Es decretà la presó el 27 de setembre de 1940 i és traslladat a la presó Model de Barcelona provinent de la presó de Terrassa on havia estat a disposició del Jutjat Militar d'aquesta ciutat. D'aquesta mateixa data, el 27 de desembre de 1940, tenim un certificat facultatiu, segons el qual no pot assistir al Consell de Guerra per estar afectat de tuberculosi. Pel mateix motiu, el 26 d'agost de 1941

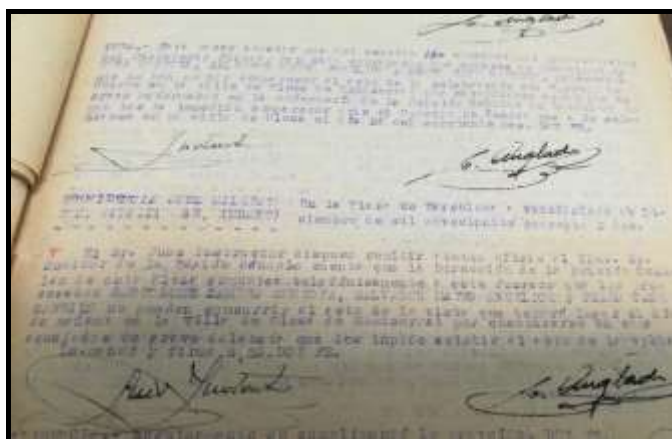
⁸⁵ Segons DUEÑAS, Oriol, op. cit., annexos, en aquest camp hi havia quatre presoners més d'Olesa de Montserrat.

tenim una instància⁸⁶ expedida per la Presó Model de Barcelona, dirigida al Jutge Militar de Terrassa, demanant la seva llibertat provisional.

El nostre testimoni, Pere Belmonte, ens ho recorda⁸⁷:

Ell va anar a la guerra, al front de Valladolid⁸⁸, i el van ferir i aleshores el van portar a la Model. Tenia una ferida al coll, produïda per un tret. Jo vaig anar moltes vegades amb la meva mare, la seva tia, a veure'l a la Model, a ell i a l'oncle Melcior. Un dia, per menjar, li vam portar un gat.

L'1 de desembre de 1941, el capità jutge militar de Capitanía General la IV Región Militar de Terrassa escriu al director de la presó Model i ratifica la presó del Bartolomé, sense tenir en compte la seva petició, malgrat el certificat del metge de la presó. El 26 de març de 1942, en un altre certificat, es ratifica el seu empresonament, tot i que segueix malalt.

Font: ANC. Fons Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona

Transcripció:

Para hacer constar que del escrito de conclusiones provisional del Ministerio Fiscal, han sido subrayados los nombre de Bartolomé Zamora Montoya, Salvador Mateo Argelich y Pedro Cano Garrido, procesados que no han podido comparecer al acto de la celebración del Consejo de Guerra en la villa de Olesa de Montserrat por encontrarse aquejados de grave enfermedad en la enfermería de la Prisión Celular de Barcelona lo que les ha impedido comparecer ante el Consejo de Guerra que ha de celebrarse en la villa de Olesa de Montserrat el día 28 del corriente mes. DOY FE

Barcelona 27 de diciembre de 1942

⁸⁶ Hi detectem una altra errada, en lloc de Bartolomé hi escriuen Baltasar.

⁸⁷ BELMONTE, Pere, Entrevista cit. pàg. 2.

⁸⁸ Segurament es refereix al Camp de Concentració.

El diari *La Vanguardia* ens documenta sobre el sobreseïment de la causa:

Queda sobreseïda la causa seguida en este proceso contra Pedro Cano Garrido, Bartolomé Zamora Montoya y Salvador Mateo Argerich.

Font: *La Vanguardia*, 31 de desembre de 1942

Hem de pensar que el fet que no se li concedís el permís era una altra mena de condemna, ja que l'única recuperació possible per a un tuberculós era ingressar en un sanatori on pogués rebre una cura higiènica, prendre el sol, millor alimentació i, sobretot, repòs. Altrament, l'acompanyament familiar també era molt recomanable.

A l'acta de març de 1942 se l'acusa d'haver estat afiliat a la CNT- FAI i ser el president de les Joventuts Llibertàries d'Olesa de Montserrat, a més de la resta d'acusacions que es van fer a la resta de jutjats a la Causa General d'Olesa. Per això es parla d'adhesió a la rebel·lió.

El Pere Belmonte ens parla d'aquestes acusacions⁸⁹:

Havia estat acusat de cremar imatges. Però ell no havia estat perquè de seguida que va esclatar la guerra se'n va anar al front. No hi era. Havia marxat a la guerra amb 19 anys (...) Recordo el dia que van portar a Olesa, a l'Ajuntament, tots els presos d'Olesa de la Model perquè la gent els reconegués.

Segons l'Acta de celebració del Consell de Guerra de la causa General d'Olesa de Montserrat, del 19 de desembre de 1942, causa formulada pel Fiscal Jurídico Militar, a les *Conclusiones Preliminares*, consta que no està suficientment provat que participés directament en assassinats i detencions.

Continua a la presó i el 28 de desembre de 1942 el metge de la presó escriu un document segons el qual, en Bartolomé no pot sortir de la presó a causa de la seva tuberculosi pulmonar oberta i progressiva.

El servei mèdic certifica que:

El recluso de esta Prisión Celular está afectado de tuberculosis pulmonar con infiltrado parahiliar izquierdo. Diagnóstico confirmado radiológicamente por el Dispensario Central Antituberculoso con fecha 18 de Agosto de 1941 (...) dado

⁸⁹ BELMONTE, Pere, entrevista cit. pàg. 3.

su estado y por ser necesario que observe un régimen absoluto de reposo, no puede abandonar la cama para asistir al Consejo de Guerra⁹⁰.

El nostre testimoni, Pere Belmonte, ens recorda el suplici de la família⁹¹:

Ell tenia tuberculosi i la ferida no es va acabar mai de curar. Li deien que només es curaria si sortia de la presó. Cada dia li havien de posar una injecció que costava 100 PTA. Per això la seva mare, Juana Montoya Gallardo, es va haver de vendre part les terres que tenia a Mojácar.

El 3 de novembre de 1943 va ser sentenciat al Consell de Guerra per delictes de Rebel·lió a 30 anys de reclusió major (Sumaríssim 810), aleshores tenia 28 anys⁹².

El 5 de gener de 1944 s'executa la sentència i és condemnat a trenta anys de reclusió major.

El 20 de maig de 1944, la Junta de Disciplina de la Model va aprovar el seu expedient de proposta de llibertat condicional però va morir a la presó el dos de gener de 1945, segons consta al seu expedient (registre 35586) a causa d'una tuberculosi pulmonar.

Del dos de gener de 1945 podem llegir l'informe de la infermeria de la presó i del metge sobre la mort del Bartolomé Zamora de 30 anys. Indicava la causa de la mort com d'una hemorràgia interna, un eufemisme, si coneixem el suplici que va passar.

Malgrat tot el que van passar, la família no descansà⁹³:

Recordo que, una vegada, la Guàrdia Civil va anar a casa la tia per preguntar per què el Bartomeu no es presentava a la caserna si feia 4 mesos que havia sortit de la presó. La tia, desesperada, els va dir que estava mort i els va escridassar.

El nostre testimoni, Pere Belmonte, ens va exclamar: "No sabem on estan enterrats ni el Bartolomé ni l'oncle Melcior".

La seva germana Bernardina Zamora ens rememorava un dia que va anar a la presó a visitar el seu germà. Ell li va donar un paper on havia anotat el nom d'un conegut seu guàrdia civil d'Olesa de Montserrat, el qual l'havia apallissat de valent. Més tard aquest va visitar la mare i va voler excusar-se tot dient que era un manat. El va fer fora de casa i mai van poder recuperar aquella amistat: "Hi ha coses que no es perdonen".

⁹⁰ Certificat del metge del Servicio Nacional de Prisiones (28 de desembre de 1942).

⁹¹ BELMONTE, Pere, Entrevista citada, pàg. 6.

⁹² Hi detectem una altra errada, diu que és natural de "Mojada".

⁹³ BELMONTE, Pere, Entrevista citada. pàg. 3.

Aquesta germana també ens explicà que un dia una amiga seva aprofitant-se de la seva innocència, li havia demanat un retrat del seu germà i, mentre ella era a casa buscant-lo, va arribar la seva mare que es va enfadar molt. La fotografia l'hi havia demanat un tiet de l'amiga, que era el cap de la Falange aleshores, i que després van saber que estava fent l'informe on l'acusava que l'havia amenaçat amb una escopeta. Quan el van empresonar van registrar la casa per veure si hi havia armes, però no n'hi havia cap: " Van agafar els retrats, la màquina de cosir, van anar al corral, van treure la llenya, les gallines i van començar a tirar les gàbies dels conills. A casa mai hi va haver cap arma"⁹⁴.

Tradició llibertària familiar

Part de la família del Bartolomé era de tradició llibertària, així ens ho relatà el nostre testimoni, cosí germà seu, Pere Belmonte Montoya. A casa dels seus avis hi havia molts llibres. Al Bartolomé li agradava molt llegir i quan va morir, la seva tia els hi va donar perquè se'ls quedés ell.

El pare del nostre testimoni, Pere Belmonte Montoya, que es deia Pere Belmonte Belmonte⁹⁵, i que era oncle del Bartolomé Zamora⁹⁶, havia estat Secretari de la construcció del sindicat de la CNT d'Olesa de Montserrat, situat al teatre dels Salistes (durant la guerra). El testimoni també ens feia referència a un altre oncle, Alonso Belmonte, casat amb una tia del Bartolomé Zamora, la Luisa Montoya, que marxà a l'exili:

Quan estava a França ens ajuntàvem diferents famílies, tant exiliades, com de França, d'afiliació cenetista, i organitzàvem mítings i funcions en una sala d'actes que ens deixava l'Ajuntament de Lyon⁹⁷.

També a l'exili, la família continua els contactes amb llibertaris⁹⁸:

A l'exili, com he dit abans, fèiem trobades amb altres militants i allí vaig conèixer el marit de la Frederica Montseny, en Germinal Esgleas⁹⁹, que també estava a França.

⁹⁴ ZAMORA MONTOYA, Bernardina, entrevista citada, pàg. 4.

⁹⁵ Alonso Belmonte Belmonte, quan van entrar els nacionals es va exiliar a Lyon. També era de la CNT.

⁹⁶ Estava casat amb Anna Montoya Gallardo, germana de la mare del Bartolomé.

⁹⁷ BELMONTE, Pere, entrevista citada, pàg. 2.

⁹⁸ BELMONTE, Pere, entrevista citada, pàg. 2.

⁹⁹ Nom amb què és conegut Josep Esgleas i Jaume, dirigent anarcosindicalista. Marroc?, 1903 — Tolosa, Llenguadoc, 1981. A l'exili, després de participar en la construcció del Consell General del MLE (febrer del 1939), passà a ésser secretari del comitè nacional del MLE-CNT a França (maig del 1945) i de la Comissió Intercontinental (1947). Reconstituïda aquesta el 1960, hi exercí una forta influència en el manteniment del contingut anarquista apolític de la CNT. Escriví diversos fullets d'orientació doctrinal. GEC.

El cunyat del Bartolomé Zamora, germà de la seva companya, Justo López, també havia estat militant de la CNT i fou empresonat l'any 1939, quan tenia 21 anys. Fou executat l'any 1940.

La seva esposa Emiliana va haver de marxar a un altre poble i no ho va tenir gens fàcil. Les seves filles ens relataven: "Des que es va traslladar a Monistrol era una altra persona, era com si esborrés tot el seu passat i comencés de nou"¹⁰⁰. Mai, però, els va voler parlar del passat. Fins i tot de grans, quan elles preguntaven a la seva mare pel seu passat, ella no els volia explicar res: "Per desgràcies ja n'he passat prou; jo no vull explicar desgràcies"¹⁰¹. A ella no l'havien agafat perquè tenia unes criatures acabades de néixer.

La humiliació

Segons la Bernardina Zamora¹⁰², hi va haver gent del poble que es va portar bé amb ells, altres no. Tenien problemes per trobar feina; s'havien d'apuntar a la Falange, com tothom. I així ho va fer. Ens recordava que li havien donat una faldilla blava, cosa que enfurismà la mare. Entrà a treballar al Molí però al cap de quatre mesos va marxar a una altra fàbrica i retornà la faldilla.

Va ser una època dura, no passaven gana perquè feien l'estraperlo, però la mare, que havia perdut part dels homes de la família sempre estava trista:" De tant plorar li van caure les pestanyes i els cabells i, per evitar-ho, anaven a la Puda¹⁰³ a comprar aigua per guarir-se".

En Joan Llarch, en relatar les vivències del soldat Manuel Prado, publicades al diari *La Humanitat*, núm. 2, l'any 1979, ens fa referència a l'escarni patit per moltes dones i que ens han contat múltiples testimonis del nostre projecte¹⁰⁴:

[...] en los pueblos anteriores a Olesa todo se había desenvuelto sin novedad. En Olesa, sin embargo, a los primeros días de nuestra llegada el barbero tuvo que cortar el pelo a mujeres comprendidas entre los 16 y los 26 años. El barbero estaba tan afectado por la tarea a que le obligaban que apenas comía; sus lágrimas rodaban mejilla abajo por la cara, como si fuera él el castigado. Todas aquellas mujeres sufrían aquella humillación a causa de las denuncias en las que se las acusaba de ser "rojas".¹⁰⁵

Després de la guerra, en plena postguerra, la por s'estenia arreu, i el Pere Belmonte ens explicà que una vegada el fill d'un guàrdia civil d'Olesa de

¹⁰⁰ ZAMORA, Maria i ZAMORA, Joana, indexació de l'entrevista, pàg. 1

¹⁰¹ ZAMORA, Maria i ZAMORA, Joana, *ibídem*, pàg. 1.

¹⁰² ZAMORA MONTTOYA, Bernardina, entrevista citada, pàg. 4.

¹⁰³ Era un balneari d'aigües sulfuroses al costat del riu Llobregat al terme d'Esparreguera.

ZAMORA MONTTOYA, Bernardina, entrevista citada, pàg. 6.

¹⁰⁴ LLARCH, Joan, El primer franquista que pidió perdón, a PONS, Eduardo (1997): *Los niños republicanos en la guerra de España*. Editor digital: ugesan64, pàg. 632.

Montserrat i el d'un tiet seu, el Francisco Montoya Vizcaino, es van barallar, i aquest va ser obligat a anar a la caserna acusat de robar pa o alguna altra "malifeta". El cert és que la repressió va ser pel fet de ser fill de qui era.

De gran, la Bernardina Zamora no va explicar als seus fills la tragèdia viscuda. A casa no es parlava de política perquè el germà del seu marit era de la Falange. Per evitar situacions tenses el seu pare deia que no es parlés de política i deia als seus fills que no s'emboliquessin mai en política.

L'any 2017 s'aprova la Llei de reparació jurídica a Catalunya que declara il·legals "els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació, anomenada posteriorment Auditoria de la IV Regió Militar, que van actuar a Catalunya a partir de l'abril de 1938 fins al desembre de 1978. És aleshores que es declarà nul els procediments judicials que requeien sobre en Bartolomé Zamora com a les altres víctimes.

Els nostres testimonis

Pere Belmonte Montoya¹⁰⁶

Pedro Belmonte Montoya, nascut a Olesa de Montserrat, era fill de Pedro Belmonte Belmonte i d'Ana Montoya Gallardo, cosí del represaliat Bartolomé Zamora. Va tenir tres fills, l'Anna, el Pere i el José Manuel.

La seva família provenia de Mojàcar, Almeria, (van ser dels primers mojaqueros que arribaren a Olesa –cal afegir que en aquesta vila hi ha un nombre important de població que es producte d'aquesta migració–), però ell ja va néixer a Olesa de Montserrat, el 1928, al barri popular de Santa Oliva.

Quan va començar la guerra ell tenia set anys. El seu pare fou un treballador que viatjà força, tant a l'estranger com a l'estat espanyol, i que, finalment, s'establí a Olesa de Montserrat on, com gran part de la seva família, tingué un paper compromès pel que fa al sindicalisme abans de la Guerra Civil. El seu pare fou el secretari de la construcció de la CNT d'Olesa de Montserrat i el seu avi també havia estat membre d'aquest sindicat.

En Pere començà a treballar de ben jovenet, quan finalitzà la seva formació a l'escola Povill, aleshores tenia 12 anys. Primer es dedicà a petites feines fins que va fer de barber. Posteriorment, començà a treballar a la fàbrica tèxtil del Molí i, quan es casà, s'establí a Esparreguera. Finalment, emigrà a França l'any 1964.

¹⁰⁶ BELMONTE MONTOYA, Pere, entrevista citada.

A França va mantenir contactes sindicals i va conèixer el company de Frederica Montseny, en Germinal Esглеas. En tornar, fou representant sindical a la fàbrica de Cal Mates, a Esparreguera, i refundador de la CNT a Esparreguera durant la transició.

La seva família fou molt represaliada, alguns marxaren per temor – el seu oncle Alonso Belmonte Belmonte, per exemple–, d’altres els van agafar però no els passà res, com fou el cas del seu pare; altres foren morts a la presó –el seu cosí Bartolomé Zamora–, d’altres al camp de la Bóta, com el seu tiet, Melchor Montoya.

Té records d’una mena de repressió psicològica després de la Guerra, eren acusats de “rojos” i en alguna ocasió apallissats per la Guàrdia Civil: Durant molts anys vàrem ser “rojos”, més tard, vam començar a ser “castellufos”¹⁰⁷.

Maria i Joana Zamora López

La Joana i la Maria Zamora (bessones) van néixer a Olesa de Montserrat el 13 de juliol de 1939 i són filles del represaliat Bartolomé Zamora. Tenen estudis bàsics i als 13 anys van començar a treballar en una fàbrica tèxtil, a Monistrol.

Quan van empresonar el seu pare, en Bartolomé Zamora, l’any 1939, la seva mare va marxar amb elles a viure a Monistrol, per por i perquè no li donaven feina. Van anar allà perquè ella hi tenia una tieta que els feia d’àvia.

La Joana i la Maria expliquen com estava la seva mare després de la mort del pare: “Era com si, quan vam anar a Monistrol hi hagués anat una altra persona, com si s’hagués esborrat ella del seu món”¹⁰⁸

La mare d’aquestes, l’Emiliana López, s’havia quedat òrfena de mare i pare als set anys, i per això havia tingut una vida força difícil a Olesa, on havia emigrat des d’Almeria. De ben joveneta va començar la relació amb el Bartolomé i van formar una parella de fet. Quan a ell l’empresonaren, ella estava embarassada de les nenes. Més tard, la mare del Bartolomé, farà gestions amb el capellà d’Olesa perquè els casi a la presó –es tractava d’evitar que els prenguessin les criatures.

A la presó, el Bartolomé coneix un presoner asturià amb el qual estableix una forta amistat, tant, que aquest li proposa que, com que la seva esposa, l’Emiliana, té problemes per criar les dues nenes, li’n deixi una a la seva germana que viu a Astúries. Una de les germanes, la Maria, marxa a Astúries amb aquesta dona. Segons ens explica la Maria, a Astúries viuen en la indigència i capten pel carrer. La mare, després de molts dies de no rebre

¹⁰⁷ BELMONTE MONTOYA, Pere, entrevista citada, pàg.3.

¹⁰⁸ ZAMORA, Maria i ZAMORA, Joana, indexació de l’entrevista, pàg. 3.

notícies de la nena, es ven tot el que pot per poder pagar el viatge amb tren i anar-la a buscar.

La vida de l'Emiliana va ser molt dura perquè, a més de tenir el marit empresonat, li van matar el seu germà, el Justo López, amb qui tenia una relació fraternal molt forta. L'Emiliana també era de la CNT però no la van empresonar perquè tenia les dues nenes petites.

Elles sabien que la seva mare havia conduït un camió durant la Guerra civil, però la seva mare no els va explicar gairebé mai res del que li havia passat al seu pare: les volia protegir i volia oblidar tot el dolor que la història li comportava. La recordaven com una dona molt trista, vestida de dol, com la majoria de les dones de la família que les l'envoltava.

Pel que fa a la repressió, malgrat que consta que el seu pare havia mort a la Model de tuberculosi, la mare els havia dit que era de les pallisses que havia rebut. Mai els digué que havia estat malalt.

Bernardina Zamora Montoya¹⁰⁹

La Bernardina era germana del represaliat Bartolomé Zamora Montoya i neboda del també represaliat Melchor Montoya Gallardo. Els seus pares es deien Pedro Zamora Flores i Juana Montoya Gallardo. Tots dos eren de Mojácar. Eren nou germans i ella era la setena. Va néixer a Mojácar (Almeria) el 29 d'abril del 1932 i, l'1 de setembre del 1932, va anar a viure a Olesa de Montserrat perquè hi tenien família.

Va estudiar a les monges Escolàpies fins al 14 anys en què va començar a treballar a la fàbrica tèxtil del Molí i després a Can Sedó. A més de la fàbrica, anava a buscar llenya, collir olives, anar a fer feines, regar l'hort de Can Vinyals, feia de cangur a la nit, tot i que l'endemà havia d'anar a la fàbrica; tot per ajudar a la feble situació econòmica familiar. Era un moment difícil ja que el pare havia mort mentre el Bartolomé era a la presó. Malgrat tot, encara tenia temps per a participar a les activitats del poble, com ara cantar les Llúcies o anar a la Coral.

Es va casar amb en Ramon Llordella i va anar a viure a Esparreguera . Van tenir quatre fills. Del Bartolomé té bons records, que li agradava dibuixar, llegir, però també de molt tristos, com les visites que va fer a la presó amb la seva mare i els plors de la família. Mai va parlar de política als seus fills, però sí de la injustícia que havia patit el seu germà. Mai el va oblidar.

¹⁰⁹ZAMORA MONTOYA, Bernardina, entrevista citada.